

РОЗВИТОК ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Здійснено уточнення об'єктів і предмету економічного аналізу в умовах трансформаційних процесів, визначено групи суб'єктів економічного аналізу в різних умовах господарювання

Постановка проблеми. Ринкові відносини, зміна форми власності та корпоратизація підприємств, створення акціонерних товариств, а також комерційних структур інфраструктури ринку потребують змін в методах, принципах, основах управління, перебудови стилю й методів роботи керівників усіх рівнів. Вирішенню цих завдань багато в чому буде сприяти розуміння науки і мистецтва економічного аналізу. Економічний аналіз іманентно пов'язаний і органічно пронизує всі функції управління. Тому відповідно ускладненню й розвитку управління повинен розвиватися і вдосконалюватися економічний аналіз, дві органічні його складові – теоретичні основи та методика проведення.

Суперечливе тлумачення предмету і об'єкту економічного аналізу пояснюється тим, що аналіз, на відміну від інших економічних наук, має специфічні особливості. Одна з них полягає в різноманітності його взаємних зв'язків та пізнанні об'єктивних законів, які діють в людському суспільстві/економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання предмету та об'єкту дослідження і виділення відповідних груп суб'єктів є основоположними для кожної науки. Тому обґрунтуванню даного питання приділялася значна увага дослідниками, зокрема в роботах С.Б. Барнгольдц, М.І. Баканова, Ф.Ф. Бутинця, І.Д. Лазаришиної, Є.В. Мниха, В.В. Осмоловського, Г.В. Савицької, М.Г. Чумаченка, А.Д. Шеремета та інших.

Проте в сучасних умовах завдання щодо висвітлення сутності економічного аналізу з урахуванням трансформаційних процесів економіки країни реалізоване не повністю і потребує додаткових досліджень.

Метою дослідження є уточнення предмету та об'єктів економічного аналізу, виділення груп суб'єктів аналітичного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформаційні процеси в Україні, диференціація та інтеграція економічних наук зумовлюють нову якість економічного аналізу, перетворення його базисної моделі.

Самостійною наукою аналіз визнаний всього три-чотири десятиліття тому. Сьогодні у всіх економічних вузах і на економічних факультетах університетів інших профілів економічний аналіз вивчається як самостійна дисципліна. Це зумовлено значенням економічного аналізу в управлінні, різними за формою суб'єктами підприємницької діяльності та характером знань, що становлять його зміст. Економіст будь-якого профілю повинен володіти навиками аналітичної роботи. Уміння користуватися економічним аналізом зміцнює удосконалення економічного мислення фахівця.

Якщо такі терміни – як аналіз балансу, балансознавство, рахунковий аналіз на сучасному етапі розвитку не застосовуються для назви аналітичної науки, то назва “аналіз господарської діяльності” не втратила своєї актуальності до сьогодні і продовжує використовуватись авторами як синонім економічного аналізу, що здійснюється на

мікрорівні. Для характеристики сутності понять “аналіз господарської діяльності”, “економічний аналіз” (мікрорівня) автори звертають увагу на такі ключові моменти:

- об’єктом аналізу є діяльність підприємства;
- аналіз направлений на оцінку і прогнозування результатів господарської діяльності, врахування впливу чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства;
- завданням аналізу є підвищення

ефективності господарювання;

- аналіз здійснюється з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Якщо до початку 90-х років характерною рисою аналізу господарської діяльності була оцінка ходу виконання плану, встановленого державою, то на сьогодні така особливість втратила своє попереднє значення, оскільки відбувся перехід від планово-адміністративної економіки до ринкових відносин і відповідно змінилися завдання, цільові установки аналітичних досліджень (див. рис. 1).

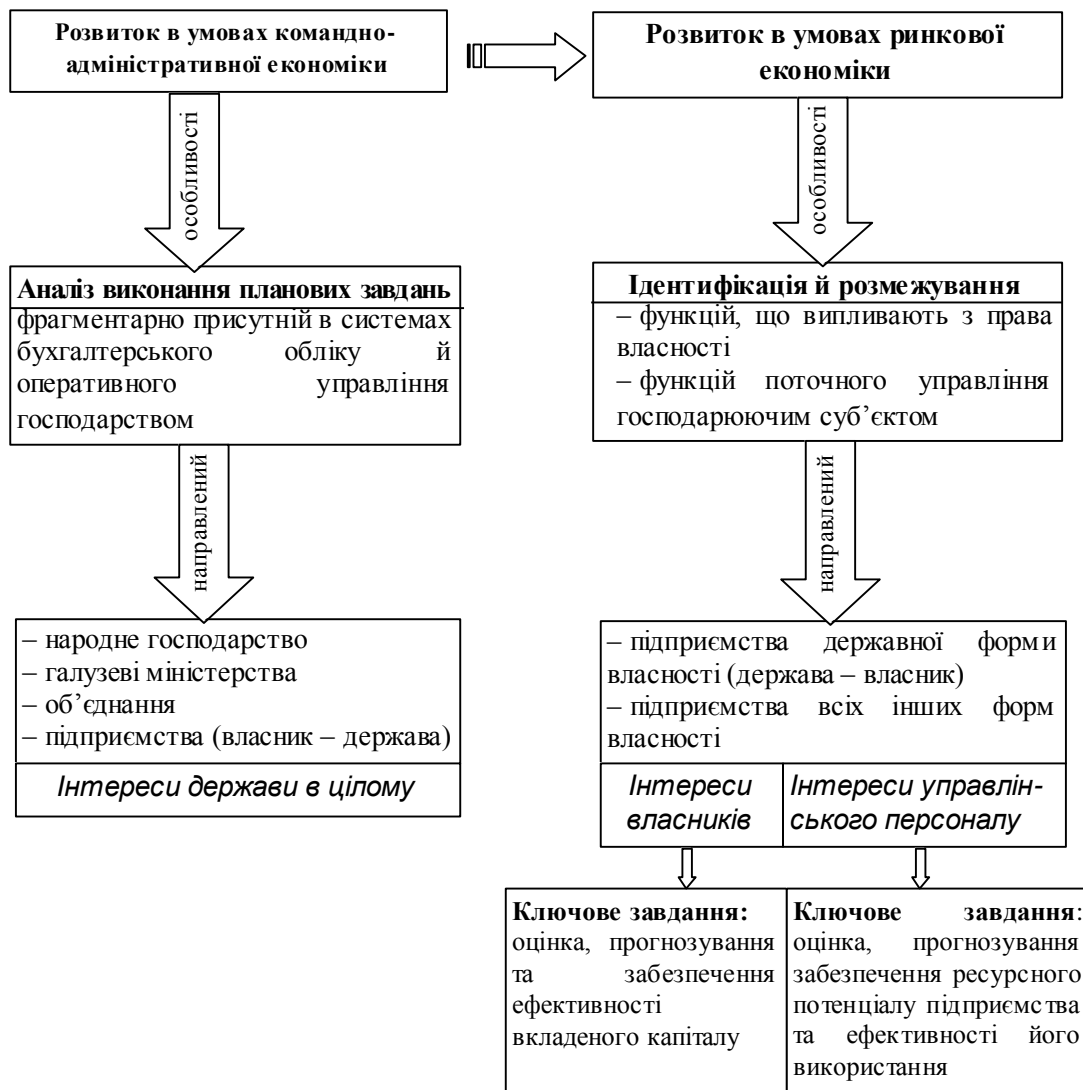

Рис. 1. Напрями економічного аналізу в період командно-адміністративної економіки та у ринкових умовах

У період становлення теорії аналізу господарської діяльності 1964-1990 рр. можна сформулювати й відмінні особливості аналізу господарської діяльності в цілому як науково-практичного напрямку:

- об’єкт аналізу – підприємство (держава – власник);
- аналіз побудований виключно виходячи з передумов та обмежень, що діють в умовах централізовано планової економіки і які не

передбачають наявності реальних ринкових механізмів в економіці;

– проводиться звичайно в ретроспективному аспекті;

– аналіз виконання планових завдань за різними показниками;

– акцент робиться на комплексну оцінку абсолютно різнорідних (з позиції, наприклад, бухгалтера або фінансового менеджера) сторін діяльності, а не на фінансовій стороні діяльності підприємства; саме ця різнорідність й була однією з причин того, що результати подібного аналізу, по суті, ніким і ніколи не були затребувані.

У сучасних економічних умовах діяльність кожного господарюючого суб'єкта є предметом уваги широкого кола учасників ринкових відносин (юридичних і фізичних осіб), які зацікавлені в результатах його функціонування. На основі доступної їм інформації вказані суб'єкти намагаються оцінити фінансовий стан підприємства. Основним інструментом цього є економічний аналіз, за допомогою якого можна об'єктивно оцінити внутрішні та зовнішні відносини підприємства, діяльність якого аналізують: охарактеризувати його платоспроможність, ефективність і прибутковість діяльності, перспективи розвитку, і на підставі отриманих результатів прийняти обґрунтовані рішення.

Сучасний економічний аналіз має певні відмінності від аналізу виконання планових завдань, що пов'язане із зростаючим впливом зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Посилилась залежність фінансового стану господарського об'єкту від зовнішніх економічних процесів, надійності контрагентів (постачальників і покупців), ускладнення організаційно-правових форм функціонування. В результаті інструментарій сучасного економічного аналізу розширюється за рахунок нових прийомів і засобів, які дозволяють враховувати ці явища.

Перехід до ринку змінює роль економічного аналізу, його основні завдання. Якщо за командно-адміністративної системи економічний аналіз виконував, як правило, функцію контролю за виконанням

централізовано затверджуваних планів та визначення відповідності господарської діяльності підприємства економічної стратегії держави, то в теперішній час посиляється роль таких сфер досліджень, як: ринкове середовище; конкурентоспроможність; ефективність управління фінансовими ресурсами; економічні ризики; обґрунтованість та дієвість механізму реалізації управлінських рішень. В сучасних умовах управлінські рішення повинні базуватися на точних економічних розрахунках, глибокому та всебічному економічному аналізі. Перед тим, як прийняти те чи інше рішення, потрібно дати об'єктивну оцінку результатам господарської діяльності, визначити вплив різних факторів на розмір результатних показників, виявити всі недоліки та прорахунки, невикористані резерви, перспективи подальшого розвитку.

Характерними особливостями для кожної науки є наявність специфічного предмету та методу дослідження. Проте, перш ніж визначити, чи має економічний аналіз свій специфічний предмет дослідження, об'єкти вивчення, необхідно з'ясувати дефініції цих понять. Так, у тлумачному словнику української мови зазначається, що :

– предмет – 1) будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття; річ, реалія; 2) певна річ, що задовольняє ті чи інші потреби; 4) коло знань, що становить окрему дисципліну викладання, наука; 3) те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність кого- або чого-небудь [26, с. 669];

– об'єкт – 1) пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини й незалежно від неї; 2) явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага тощо [26, с. 9-10].

На думку проф. Н.М. Малюги, предметом пізнання є досліджувані з певною метою властивості об'єкту [21, с. 52]. Об'єктом дослідження доцільно визначати господарську діяльність підприємств певної галузі (але не самі підприємства), порядок організації та ведення бухгалтерського обліку й особливості проведення аудиту на таких підприємствах,

сукупність операцій, що утворюють той чи інший вид діяльності тощо [21, с. 53].

Тобто предметом вивчення будь-якої науки є певна конкретна частина чи сторона об'єктивної дійсності, яка вивчається тільки даною наукою.

Декілька наук можуть вивчати певні специфічні сторони одного і того ж об'єкту.

Взаємозв'язок між трьома ключовими категоріями – предмет, об'єкт, суб'єкт – можна представити наступним чином (див. рис. 3).

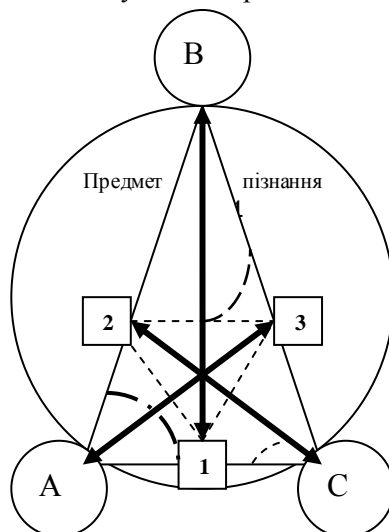

Рис. 2. Предмет пізнання: філософський підхід¹

На схемі латинськими літерами позначені суб'єкти пізнання, цифрами – стани об'єкту або ж об'єкти пізнання. Коло, описане навколо трикутника, яке не охоплює суб'єктів – це предмет пізнання, кути – предмет практичної діяльності (дослідження) конкретного суб'єкту.

Таким чином, предмет пізнання – це сукупність усіх об'єктів та зв'язків між ними, багатоманітність та складність яких обумовлена єдністю предмету пізнання для усіх суб'єктів. Предмет діяльності можна визначити як “кут зору”, під яким об'єкт змінює свої властивості. Тобто предмет діяльності вивчає лише певний бік властивостей об'єкту та відносин, які виникають з приводу цих властивостей. Причому, “кут зору” на перетворення об'єкта із стану 1 в стан 2 з боку суб'єкта А і суб'єкта С зовсім різні. Предмет пізнання узагальнює усі суб'єктивні прояви діяльності (яка також виступає як пізнавальний процес).

Становлення та розвиток економічного аналізу визначили його місце в системі суспільних наук і зв'язок з ними.

Економічний аналіз в широкому розумінні вивчає економічний, технічний та соціальний аспекти роботи виробничо-господарських об'єктів, всі різноманітні форми господарської діяльності та їх взаємозв'язок. Саме тому для вивчення свого предмета теорія економічного аналізу синтезувала елементи ряду сфер знань: галузевих економік, соціології, фінансування та кредитування, організації і планування виробництва, технічного нормування, контролю, бухгалтерського обліку, менеджменту, маркетингу, інших наук.

Економічні процеси господарської діяльності підприємства є об'єктом дослідження різних економічних наук, в т.ч. економічного аналізу (Н.В. Дембінський [9], Є.Ф. Кожанова [17], Є.В. Мних [22], В.В. Осмоловський [19], П.Я. Попович [31], Н.В. Тарасенко [35]). Проте кожна з економічних наук розглядає даний об'єкт з різних точок зору, досліджує специфічну сторону господарської діяльності підприємства (див. рис. 2).

¹ Розробка Житомирської бухгалтерської школи (магістрант А. Сачук).

Рис 3. Економічні процеси діяльності як об'єкти вивчення різних наук

Об'єктами економічного аналізу виступають усі аспекти діяльності й інші процеси, пов'язані з нею. Зауважимо, що діяльність/використання об'єктів економічного аналізу характеризує сукупність взаємопов'язаних виробничих і комерційних процесів, а також економічних явищ, що відображають різноманітні сторони економічних відносин. Здійснення виробничих і комерційних процесів приводить аналізований об'єкт до певних кінцевих результатів, що виступають вже аспектом фінансового аналізу.

На думку Н.С. Приходька, первинною господарюючою ланкою і об'єктом економічного аналізу є *інституційна одиниця*. Вона володіє власними економічними ресурсами, які використовує самостійно і на свій ризик. Така характеристика зумовлює включення індивідуальних і приватних підприємств до складу економічних структур як господарюючих суб'єктів [32, с. 160-161]. Так, при вивченні теоретичних основ аналізу треба мати на увазі, що в сучасних умовах

об'єктами вивчення є суб'єкти господарських формувань та сукупності виробничих процесів і економічних явищ, які становлять їх господарську діяльність. Відзначимо, що поділ економіки макrorівня в сучасних умовах господарювання на визначені статистикою сектори є визначальним при виділенні об'єктів економічного аналізу на мікрорівні.

Економічний аналіз має справу з господарськими явищами і процесами, які виражають сутність відносин процесу виробництва, постачання та збуту, в цілому управління підприємством, окремими підрозділами, і фінансовими результатами їх діяльності. Господарську діяльність будь-якого суб'єкта можна представити наступною схемою:

ресурси → *виробництво (виконання робіт, надання послуг) та інша діяльність* → *продукція (роботи, послуги)* → *фінансові результати* → *ресурси...*

Відповідно, окремими об'єктами економічного аналізу є фінансові результати діяльності господарюючого суб'єкта, фінансовий стан, платоспроможність, ліквідність, фінансові

результати, обсяг виробництва та продажу, собівартість, забезпеченість трудовими, матеріальними та фінансовими ресурсами, ефективність їх використання.

Питання предмету дослідження є аналізу (табл. 1).

Таблиця 1. Підходи авторів до розуміння сутності предмету економічного аналізу

Підходи до трактування предмету економічного аналізу / Джерело	Частка в загальній сукупності досліджених джерел, %
<i>1 група – Господарська діяльність підприємства</i>	
Антонюк А.П. [4], Барнгольц С.Б., Тацій Г.М. [38], Гадзевич О.І. [8], Житна І.П., Нескреба А.М. [12], Івахненко В.М. [14], Івахненко В.М., Горбатюк М.І., Львовчкін В.С. [15], Каракоз І.І., Самборський В.І. [16], Кравченко Л.І. [18], Мец В.О. [22], Мних Є.В. [23], Пеньков Є.Г. [29], Пилипенко І.Р. [30], Попович П.Я. [31], Раєвський В.А. [1], Яцків М.І. [39]	55,6
<i>2 група – Господарські процеси та явища</i>	
Баканов М.І. [5], Баканов М.І., Шеремет А.Д. [6], Белобородова В.А. [3], Іващенко В.І., Боллох М.А. [10], Іголкін М.В. [13]	18,5
<i>3 група – Причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ та процесів</i>	
Кожанова Є.П., Отенко І.П. [17], Савицька Г.В. [33]	7,4
<i>4 група – Причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ та процесів господарської діяльності підприємства</i>	
Бутинець Ф.Ф. [11], Лазаришина І.Д. [20], Панков Д.А. [2], Тарасенко Н.В. [35], Чечевичина Л.Н. [36]	18,5
Разом	100,0

Отже, тривають дискусії серед науковців щодо предмету економічного аналізу. При визначенні сутності предмету економічного аналізу автори намагаються:

- 1) визначити сутність галузі науки;
- 2) обмежити сферу економічного аналізу господарською діяльністю підприємства;
- 3) сформулювати завдання економічного аналізу.

Розглянемо позиції дослідників детальніше:

– *перша група авторів* (А.П. Антонюк [4], С.Б. Барнгольц, Г.М. Тацій [38], О.І. Гадзевич [8], І.П. Житна, А.М. Нескреба [12], В.М. Івахненко [14], В.М. Івахненко, М.І. Горбатюк, В.С. Львовчкін [15], І.І. Каракоз, В.І. Самборський [16], Л.І. Кравченко [18], В.О. Мец [22], Є.В. Мних [23], Є.Г. Пеньков [29], І.Р. Пилипенко [30], П.Я. Попович [31], В.А. Раєвський [1], М.І. Яцків [39]) під предметом економічного аналізу розуміє господарську діяльність підприємств. Вважаємо, що при цьому ототожнюється

центральним для будь-якої науки, оскільки від відповіді на нього залежить область дослідження науки. Систематизуємо погляди дослідників щодо предмету економічного

аналізу з об'єктом його вивчення. Дане визначення не містить особливих рис предмету економічного аналізу, оскільки вивченням господарської діяльності підприємств займається також бухгалтерський облік, господарський контроль та інші економічні науки;

– *друга група дослідників* (М.І. Баканов [5], М.І. Баканов, А.Д. Шеремет [6], В.А. Білобородова [3], В.І. Іващенко, М.А. Боллох [10], М.В. Іголкін [13]) вважає, що предметом економічного аналізу є господарські процеси та явища. Дане визначення предмету економічного аналізу деталізує попереднє, проте не містить тих специфічних характеристик, які давали б можливість відрізнити предмет дослідження економічного аналізу від предмету дослідження інших наук. Зокрема, проф. А.Д. Шеремет, М.І. Баканов [6, с. 22-23] відмічають, що “під предметом економічно аналізу розуміються господарські процеси підприємств, асоціацій, соціально-економічна ефективність і кінцеві фінансові результати їх діяльності, які складаються під впливом

об'єктивних і суб'єктивних факторів, "отримуючі відображення" через систему економічної інформації". До об'єктивних факторів відносяться: зміна цін і інфляція, до суб'єктивних – вмiле керівництво підприємства; правильна організація виробництва, економії, фінансів; служба маркетингу та менеджменту. Система економічної інформації є сукупністю даних, які повністю характеризують господарську діяльність на різних рівнях;

– *третья група авторів* (Є.П. Кожанова, І.П. Отенко [17], Г.В. Савицька [33]) стверджує, що предметом економічного аналізу є причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ та процесів. Вважаємо дане визначення предмету економічного аналізу недостатньо повним, оскільки таке його формулювання буде справедливим і для статистики. "Предмет якої, – на думку проф. С.С. Герасименка, – включає розміри та кількісні співвідношення між масовими суспільними явищами, закономірності їх розвитку, формування, взаємозв'язку, об'єктом вивчення статистики можуть бути найрізноманітніші явища та процеси суспільного життя" [43, с. 3], тобто статистика також займається вивченням причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ та процесів, проте на макрорівні. Тому вважаємо доречним уточнення, на яке звертає увагу *четверта група дослідників* (Ф.Ф. Бутинець [11], І.Д. Лазаришина [20], Д.А. Панков [2], Н.В. Тарасенко [35], Л.Н. Чечевіцина [36]) про те, що предметом економічного аналізу є причинно-наслідкові зв'язки економічних явищ та процесів саме господарської діяльності підприємства. Адже, як зазначає проф. Ф.Ф. Бутинець, що "розкривши причинно-наслідкові зв'язки різних сторін діяльності, можна досить швидко визначити як зміняться основні результати господарської діяльності за рахунок того чи іншого фактору, провести обґрунтування будь-якого управлінського рішення, розрахувати як зміниться сума прибутку, беззбитковий обсяг продажу, запас фінансової стійкості, собівартість одиниці продукції за умов зміни виробничої ситуації"

[11, с. 23]. Отже, позиція Житомирської бухгалтерської школи свідчить про те, що при даному формулюванні предмету економічного аналізу область дослідження економічного аналізу не перетинається зі сферою дослідження інших наук, об'єктом вивчення яких є також економічна сторона господарської діяльності підприємства. Якщо статистика вивчає причинно-наслідкові зв'язки масових явищ суспільного життя, тобто таких, що складаються з достатньо великої сукупності фактів, її не цікавить окреме підприємство, то економічний аналіз займається виявленням причинно-наслідкових зв'язків економічних процесів окремо взятого підприємства, не намагаючись встановити, чи типові вони для підприємств певної галузі чи економіки країни в цілому.

Окремої точки зору притримуються акад. *М.Г. Чумаченко* [37], який зазначає, що предметом економічного аналізу є інформаційний потік. Дана точка зору також не досить конкретизує предмет дослідження економічного аналізу, оскільки інформаційні потоки вивчаються також інформатикою, статистикою та іншими галузями знань. Дослідник *А.П. Воробейчиков* [7] ототожнює предмет економічного аналізу з завданнями, які стоять перед ним, але вважаємо за необхідне відзначити, що завдання – це напрями, які забезпечують повне та достовірне дослідження предмету;

Проф. *А.И. Муравйов* вважає: "Предметом економічного аналізу є відхилення показників господарської діяльності будь-якої ланки економіки від базового значення, що розглядаються в статистіці і в динаміці як наслідки впливу загальних і специфічних факторів і які слугують для побудови оцінок і висновків про наявність резервів збільшення економічної ефективності виробництва і обігу, кращого використання виробничих ресурсів на базі інтенсифікації" [24, с. 23]. Тобто на думку автора, все повинно бути направлено на виявлення факторів відхилень показників від заданих орієнтирів (тобто планів), і, відповідно, методи факторних розкладань стають змістовним ядром теорії

аналізу господарської діяльності, що і є його предметом. Вважаємо, що в даному тлумаченні превалює завдання контролю за відхиленнями від певних заданих значень (планів або нормативів);

Економічний аналіз можна розглядати як науку і як практичну діяльність. Предметом будь-якої науки прийнято вважати область дослідження. Дана наука досліджує результати господарської діяльності підприємств, яка складається із таких процесів як постачання, виробництво і реалізація. У здійсненні господарських процесів приймають участь засоби і предмети праці, робоча сила. Господарські процеси виконуються за певних умов, які впливають на фінансові результати. Вивчення результатів діяльності всього підприємства з метою виявлення резервів, викликає необхідність досліджувати роботу нижчих ланок виробництва, оскільки за загальними показниками можуть приховуватись як успіхи, так і недоліки.

Відповідно предмет економічного аналізу як практичної діяльності – кількісне та якісне вимірювання прямих і непрямих, часткових та всезагальних причинно-наслідкових зв'язків у часі та просторі, тобто розкриття суті та внутрішньої природи або закономірності розвитку явищ та процесів, які відбуваються у господарській діяльності підприємства.

Щодо тлумачення предмету економічного аналізу як науки (наукової діяльності), то слід відмітити, що фундаменталізм аналізу полягає у глобальності його предмету, корені якого сягають теорії системних досліджень та комплексної оцінки, пізнання сили і характеру взаємозв'язку та взаємообумовленості. Синтез різнопланових та різносторонніх досліджень є підставою для збереження єдності та подальшого розвитку аналізу як цілісної науки. Тобто *предметом економічного аналізу як науки є удосконалення і розвиток його методології*.

Зростання кількості суб'єктів господарювання різних форм власності в сучасних умовах вимагає їх наукового групування, оскільки важливою є розробка оптимальної структури управління, яка б

враховувала спільні риси й потреби керівництва, а також можливі уніфіковані напрями проведення аналітичної роботи. З.Н. Соколовською запропоноване групування суб'єктів економічного аналізу, у якому за основу класифікації обрано три ознаки:

– основні елементи ринку (виробники й покупці);

– елементи інфраструктури ринку (біржі, банки, страхові компанії, торговельні організації, аудиторські служби та інші комерційні структури);

– некомерційні організації (організації, чистий дохід яких не розподіляють серед їх членів або осіб, які здійснюють контроль над ними (лікарні, бібліотеки, музеї тощо)) [25, с. 166].

Якщо розглядати суб'єкта економічного аналізу як наукової діяльності, тут все зрозуміло і не виникає суперечностей. Ним є дослідник (аналітик), який займається розробкою теоретичних основ цієї науки.

Щодо суб'єктів економічного аналізу як практичної діяльності, доцільно виділити три групи, а саме суб'єкти, які:

– організовують аналітичну роботу;

– проводять економічний аналіз;

– отримують інформацію за результатами аналізу.

До першої групи суб'єктів аналізу відносяться: заступник керівника з економічних питань (головний економіст) і головний бухгалтер, до обов'язків яких входить загальне керівництво проведенням аналітичної роботи на підприємстві. Основним вкладом суб'єктів, що організовують аналітичну роботу, є знання своєї справи і вміння керувати. Тобто вони не здійснюють жодного організаційного, технічного або технологічного заходу доти, доки не буде обґрунтована його економічна доцільність.

Проводить аналіз безпосередньо функціональний службовець – аналітик. Його аналітичні дії погоджуються з потребами (інтересами) користувачів (як зовнішніх, так і внутрішніх). Оптимальною є ситуація, коли такий користувач сам є безпосереднім аналітиком, а не використовує готові аналітичні звіти, висновки яких, зазвичай, є суб'єктивними.

А хто ж такі аналітики? Відповідно до Освітньо-кваліфікаційних характеристик молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності “Облік і аудит” та “Фінанси” [27, 28] випускники можуть працювати на посадах: бухгалтера, касира-експерта, бухгалтера-експерта, бухгалтера-ревізора, аудитора, економіста, економічного радника, консультанта з економічних питань, економіста з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, економіста з

планування, тобто по суті можуть виконувати обов’язки суб’єкта проведення економічного аналізу на підприємстві. Для цього фахівці за спеціальностями “Облік і аудит” та “Фінанси” повинні виконувати типові завдання діяльності, передбачені Освітньо-кваліфікаційними характеристиками молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності “Облік і аудит” та “Фінанси” [27, 28] і узагальнені в табл. 2.

<i>Типові завдання діяльності</i>	<i>Відповідність завдань функції</i>
Спеціальність “Облік і аудит”	
Складання, приймання, перевірка та бухгалтерське оброблення документів, ведення синтетичного й аналітичного обліку, складання фінансової звітності, визначення цін	<i>Облікова</i>
Організація фінансово-господарської діяльності підприємства, визначення доходів, витрат і фінансових результатів, матеріальних і трудових ресурсів та ефективності їх використання, ефективності технічних нововведень та елементів інфраструктури підприємств, планування фінансових показників діяльності підприємства	<i>Фінансово-економічна</i>
Організація бухгалтерського обліку і звітності, зовнішньоекономічних відносин, реформування і запровадження бізнесу на підприємствах	<i>Організаційна</i>
Контроль за дотриманням нормативних актів з методології бухгалтерського обліку та збереженням і ефективним використанням ресурсів підприємства, аналіз господарсько-фінансової діяльності підприємства , аудиторська та ревізорська діяльність	<i>Контрольно-аналітична</i>
Спеціальність “Фінанси”	
Антикризове управління фінансовою рівновагою підприємства та запобігання його банкрутству, управління оборотними та необоротними активами підприємства, власними фінансовими ресурсами, витратами на виробництво і реалізацію продукції, інвестиційною діяльністю підприємства, кредитуванням і розрахунками, фінансовими ризиками, грошовими доходами і прибутком	<i>Організаційна</i>
Фінансовий облік, облік платників податків та інших платежів у бюджет, виконання державного та місцевого бюджетів, складання бюджетної звітності та фінансової звітності підприємства, аналіз показників фінансових результатів та рентабельності, фінансового стану підприємства, ефективності фінансових послуг, виконання бюджету	<i>Обліково-аналітична</i>
Розроблення стратегії і тактики фінансової та інвестиційної діяльності, фінансування поточної діяльності підприємства, фінансове планування на підприємстві, планування доходів і видатків бюджетів, складання та виконання кошторисів доходів і видатків бюджетних установ, складання зведених балансів фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць	<i>Планова</i>
Контроль за використанням бюджетних коштів, проведення ревізій (планування, методика, оформлення звіту), виявлення резервів оптимізації видатків бюджетних установ, контроль за обчисленням та сплатою податків і платежів, за проведенням розрахунків з бюджетом платників податків, за виконанням бюджетів за доходами та видатками, за виконанням кошторисів бюджетних установ, за додержанням правил надання фінансових послуг, фінансовий аудит	<i>Контрольна</i>
Трастові операції, фінансові операції з іпотекою, лізингові та факторингові операції	<i>Технологічна</i>

При здійсненні аналізу зовнішньою організацією за замовленням аналітиками можуть бути аудиторі, працівники банків й адміністрації, відомчі ревізори, податкові інспектори.

Крім виконавців, суб’єктами аналізу є, як безпосередньо, так і опосередковано, зацікавлені в діяльності підприємства користувачі його результатів. До внутрішніх користувачів відносяться власники коштів

підприємства, акціонери, керівництво. Кожен суб'єкт аналізу вивчає інформацію виходячи з своїх інтересів. Так, власникам необхідно визначити збільшення або зменшення частки власного капіталу та оцінити ефективність використання ресурсів адміністрацією підприємства; акціонерам – вигідність зроблених інвестицій в підприємство, оцінка ступеня ризику та перспектив виплати дивідендів; керівництву – визначення напряму коригування фінансової політики підприємства, оцінки виробничої та фінансової діяльності, прийняття управлінських рішень.

Відзначимо, що тільки керівництво (адміністрація) підприємства може поглибити зовнішній аналіз звітності, використовуючи дані бухгалтерського обліку в рамках внутрішнього аналізу, що сприяє поліпшенню управління. Щодо інтересів зовнішніх користувачів результатів аналізу: покупці та постачальники засобів та предметів праці оцінюють, наскільки підприємство здатне продовжувати свою діяльність і фінансовий стан підприємства; податкові органи – наскільки практика оподаткування сприяє веденню ділової активності, фінансові результати підприємства; держава слідкує за оподаткуванням, приймає висновки про неплатоспроможність та банкрутство підприємств; статистичні органи здійснюють статистичні узагальнення; кредиторі визначають ресурсний потенціал для сплати кредитів і виплати процентів, тобто здатності підприємства мобілізувати грошові активи, щоб сплатити борги; аудиторські фірми зацікавлені у підтвердженні правомірності і законності здійснених господарських операцій, відповідність операцій прийнятій обліковій політиці, поточної економічної спроможності підприємства.

Отже, ефективність діяльності кожного підприємства, його конкурентоспроможність залежать передусім від того, наскільки управлінські рішення, якими підприємство керується для досягнення успіху на ринку, відповідають вимогам ринку. Вибір

найкращого варіанту розвитку підприємства тісно пов'язаний з поточним і перспективним економічним аналізом. Прийняття оптимальних управлінських рішень потребує постійного аналізу різних варіантів економічних параметрів, а саме ситуаційного аналізу. Підприємця, насамперед, цікавить всебічно зважений, науково обґрунтований прогноз щодо подальших кроків у роботі його структурного утворення стосовно кон'юнктурних відносин з іншими суб'єктами ринкового механізму господарювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Економічний аналіз розуміємо як наукову та практичну діяльність, навчальну дисципліну. Економічний аналіз є функціональною наукою, основним призначенням якої є забезпечення потреб практики. Відповідно предметом економічного аналізу як науки є удосконалення і розвиток його методології, як практичної діяльності – кількісне та якісне вимірювання прямих і непрямих, часткових та всезагальних причинно-наслідкових зв'язків у часі та просторі, тобто розкриття суті та внутрішньої природи або закономірності розвитку явищ та процесів, які відбуваються у господарській діяльності підприємства, об'єктами – економічні явища і процеси господарської діяльності суб'єктів господарювання.

При переході від командно-адміністративної економіки до ринкових відносин відбувалось відповідне розширення складу досліджуваних об'єктів аналітичної науки, виконуваних завдань, технічних прийомів. За ринкових відносин на підприємствах різних форм власності відрізняється організаційна структура економічного аналізу. Але незалежно від форм власності, на будь-якому підприємстві формується так зване дерево цілей, структурованих та ієрархічно впорядкованих відповідно до розміру підприємства, видів його діяльності, способу побудови організаційної структури управління, що в підсумку визначить порядок організації аналітичної роботи.

Подальшими напрямками досліджень можуть бути наступні: створення автоматизованої бази даних агрегованих показників, що отримані із застосування певних методик в цілому по Україні, в розрізі окремих регіонів, галузей та видів економічної діяльності, форм власності тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий (объединений): Учебник. / Под ред. В.А. Раевского. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 415 с.
2. Анализ хозяйственной деятельности бюджетных организаций: Учебное пособие. / Д.А. Панков, Е.А. Головова, Л.В. Пашковская и др.; Под общ. ред. Д.А. Панкова, Е.А. Голововой. – М.: Новое знание, 2002. – 409 с.
3. Анализ хозяйственной деятельности: Учебник. / И.А. Белобжецкий, В.А. Белобородова, М.Ф. Дьячков и др.; Под ред. В.А. Белобородовой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 352 с.
4. Антонюк А.П., Зайцева О.Б., Скиба Т.В., Слободян В.Д., Тунтія Г.К. Економічний аналіз: (виробничі ситуації та ділові ігри): – Кам'янець-Подільський “Медобори”. – 2003. – 408 с.
5. Баканов М.И. Экономический анализ в торговле. – М.: Экономика, 1979. – 248 с.
6. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебник. – 4-е изд., доп. и перераб. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 416 с.
7. Воробейчиков А.П. Анализ хозяйственной деятельности колхоза. – М.: “Статистика”, 1966
8. Гадзевич О.І. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. – Луцьк: 1997. – 159 с.
9. Дембинский Н.В., Воробейчиков А.П., Кауфман М.З. Экономический анализ хозяйственной и финансовой деятельности промышленных предприятий. – Минск, “Беларусь”, 1965. – 312 с.
10. Економічний аналіз господарської діяльності. / В.І. Іващенко, М.А. Болюх. – К.: ЗАТ “Нічвала”, 1999. – 204 с.
11. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 680 с.
12. Житна І.П., Нескреба А.М. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств. Навч. посібник: Пер. з рос. – Вища школа, 1992. – 191 с.
13. Иголкин М.В. Анализ хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. – М.: “Колос”, 1973
14. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: Навч. посіб. – К.: Знання-прес, 2000. – 207 с.
15. Івахненко В.М., Горбатюк М.І., Львовичкін В.С. Економічний аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 1999. – 176 с.
16. Каракоз І.І., Самборський В.І. Теория экономического анализа. – К.: Выща шк. Головное изд-во, 1989.–255с.
17. Кожанова Є.П., Отенко І.П. Економічний аналіз: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 208 с.
18. Кравченко Л.І. Анализ хозяйственной деятельности предприятий общественного питания. Учеб. - практ. пособие. / Л.І. Кравченко – Мн.: ООО “ФУАинформ”, 2003. – 288 с.
19. Кравченко Л.І., Осмоловский В.В., Русак Н.А. Теория анализа хозяйственной деятельности: Учеб. – Мн.: Новое знание, 2004. – 384 с.
20. Лазаришина І.Д. Методологія та організація економічного аналізу.: Монографія. – Рівне: УДУВГП, 2004. – 112 с.
21. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 548 с.
22. Мец В.О. Економічний аналіз (збірник практичних завдань, тестів за даними ПСБО): Навч. посібник – К.-КНЕУ, 2001. – 236 с.

23. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – Київ: Центр навч л-ри, 2003. – 412 с.
24. Муравьев А.И. Теория экономического анализа: проблемы и решения. – М.: Финансы и статистика, 1988
25. Нініаліді О.Ю. Формування засад аналізу фінансового стану в контексті розвитку теорії економічного аналізу // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2-3 (15-16). – С. 166-166, С. 166
26. Новий тлумачний словник української мови. У 4-ч т. 3 том. ОБЕ-РОБ. Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: Видавництво “Аконіт”, 2000. – 928 с.
27. Освітньо-кваліфікаційні характеристики молодшого спеціаліста спеціальності “Бухгалтерський облік”, бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності “Облік і аудит” напряму підготовки 0501 – “Економіка і підприємництво” / Кол. авт. за заг. керівн. А.Ф. Павленка. – К.: КНЕУ, 2004. – 64 с.
28. Освітньо-кваліфікаційні характеристики молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності “Фінанси” напряму підготовки 0501 – “Економіка і підприємництво” / Кол. авт. за заг. керівн. А.Ф. Павленка. – К.: КНЕУ, 2004. – 83 с.
29. Пеньков Е.Г. Бухгалтерский учет и анализ хозяйственной деятельности в организациях снабжения и сбыта. – М.: “Экономика”, 1966
30. Пилипенко І.І., Редько О.Ю., Черкаський Ю.В. Економічний аналіз в аудиті звітності (практичний посібник). – К.: 2002. – 55 с.
31. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб’єктів господарювання. Підручник. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 454 с.
32. Приходько Н.С. Проблеми теоретичних основ економічного аналізу // Регіональні перспективи. – 2001. – № 2-3 (15-16). – С. 160-161
33. Савицкая Г.В. Экономический анализ: Учеб. / Г.В. Савицкая – 9-е изд., испр. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
34. Статистика: Підручник. / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єріна та ін., За наук. ред. д-ра екон. наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., пероб. і доп. – К. – КНЕУ, 2000. – 467 с.
35. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – 2-ге видання, перероб. і доп. – Львів: “Новий світ – 2000”, 2003. – 320 с.
36. Чечевичина Л.Н. Экономический анализ: Учебное пособие. – Ростов н/Д: изд-во “Феникс”, 2001. – 448 с.
37. Чумаченко Н.Г. Экономический анализ и управление производством. – Киев: КИНХ, 1969. – 234 с.
38. Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений. / Под ред. С.Б. Барнгольц, Г.М. Тация. – 3-е изд., перераб. и доп. М.: Финансы и статистика, 1986. – 407 с.
39. Яцків М.І. Теорія економічного аналізу. – Львів: Світ, 1993. – 216 с.
- ОЛІЙНИК Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, докторант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету,
- Наукові інтереси:
– теорія та методологія економічного аналізу
- РАЙКОВСЬКА Інна Тадеушівна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету
- Наукові інтереси:
– теорія та методологія економічного аналізу;
– проблеми теорії бухгалтерського обліку